

PÉCSI TUDOMÁNYEGYETEM BÖLCSESZETTUDOMÁNYI KAR
PSZICHOLÓGIA DOKTORI ISKOLA
EVOLÚCIÓS ÉS KOGNITÍV PSZICHOLÓGIA DOKTORI PROGRAM

**Hasonlóságok és különbségek a Sötét Hármas tagjainak személyiségében,
stressz-észlelésében és stratégiai döntéseiben**

Doktori (Ph.D) értekezés tézisei

Pátkai Gabriella

Témavezető: Prof. Dr. Bereczkei Tamás

Pécs, 2019.

Bevezetés: A témaválasztás bemutatása, célkitűzések és kutatói kérdések

Tizenhét évvel ezelőtti megjelenése óta a Sötét Hármas konstruktum, mely a szubklinikai nárcizmusból, szubklinikai pszichopátiából és a Machiavellizmusból áll, egyre népszerűbb a kutatott témák közt. Az elnevezés Paulhus és Williams (2002) nevéhez fűződik, azonban már korábban is voltak törekvések arra, hogy a konstruktum egyes részeit összefüggésbe hozzák egymással. Jelen doktori értekezés célkitűzése tehát nem kevesebb, mint a Sötét Hármas megismerése és tudományos vizsgálata. A témában íródott ismeretanyagok száma nőttön nő, mégis egy meglehetősen új személyiség-konstruktumról van szó, így természetes, hogy az idő előrehaladtával további kérdések merülnek fel a Sötét Hármas természetével kapcsolatosan, melyekre ezen dolgozatban megpróbálunk választ találni. Célunk annak feltárása, hogy milyen hasonlóságok és különbségek jellemzik az egyes Sötét Hármas tagokat stressz-észlelésükben és stratégiai döntéseikben. A disszertáció kérdéscsoportjai a következők: Mely Sötét Hármas vonások és stratégiák jelezhetik előre a sikert? Milyen szerepet tölt be a Sötét Hármas az életmenet stratégia és a stresszészlelés kapcsolatában, illetve milyen eltérést mutatnak a Sötét Hármas vonások ebben a tekintetben? Milyen rendeltetése van a Sötét Hármasnak az életminőség előrejelzésében? Hatással vannak-e a Sötét Hármas vonások a stresszel való megküzdésre, a stresszpercepcióra? Ennek megfelelően jelen értekezésben elsőként a Sötét Hármas szakirodalmi háttere kerül bemutatásra, főként az evolúciós pszichológia perspektívájából. Részletesen tárgyaljuk a témakörrel kapcsolatos legfontosabb tudományos állásfoglalásokat és felmerülő kétségeket, megismerkedünk a Sötét Hármas stratégiával. Ezt követően három saját empirikus vizsgálatunkat és értelmezésüket ismertetjük, melyek mind a korábban tárgyalt kutatói kérdésekhez kapcsolódnak, illetve azokra hivatottak választ keresni.

1. Elméleti háttér

1.1 Sötét Hármas

Maga a fogalomalkotás ugyan Paulhus és Williams (2002) nevéhez fűződik, de őket megelőzően már számos kutatás puhatolózott hasonló irányban. Többen úgy vélték, hogy a Machiavellizmus és a nárcizmus (McHoskey, 1995), továbbá a Machiavellizmus és a pszichopátia (McHoskey, Worzel és Szyarto, 1998) valami módon átfedésben van egymással, hasonlóságokat találtak közöttük. Paulhus és Williams (2002) megalkották a "Sötét Hármas"

terminust, hogy ezen vonásokat összefoglalják a bennük rejlő hasonlóságok mentén. A Sötét Hármas konstrukció mindhárom tagjára jellemző a másokkal szembeni manipulatív viselkedés és az önös érdekek érvényesítése, az érzelmi hidegség és az emelkedett szintű agresszió, amiért rendre negatív felhang veszi körül az ide tartozó fogalmakat. Ugyanakkor nem sorolandók a pszichopatológiák közé (Paál, 2014). Legjellemzőbb közös tulajdonságuk az énközpontúság és az empátia hiánya vagy csökkent mértéke. Mindhárom jellemző előfordulása férfiaknál sokkal gyakoribb. Vannak azonban olyan tulajdonságok, melyek nem egyformán igazak a Sötét Hármas minden tagjára.

1.2. Machiavellizmus, (szubklinikai) nárcizmus és (szubklinikai) pszichopátia

A *Machiavellizmus* Sötét Hármas egyetlen olyan tagja, melynek nincs pszichopatológiaként diagnosztizált megfelelője, sem pedig súlyossági fokozata (Paál, 2014), az a machiavellizmus. Jelenségének definíciója tudományterületenként eltér. A manipulációra irányuló viselkedési tendencia, valamint ennek háttérében meghúzódó személyiség típus és világnézet összefoglalóan machiavellizmusnak nevezhető. Az elnevezés ugyan a politikai tudományokhoz kötődik, a machiavellizmussal szigorúbban vett pszichológiai értelemben először Christie és Geis (1970) foglalkoztak részletesebben. A hatvanas évektől kezdve végeztek úttörő jellegű pszichológiai kutatásokat a témában, majd ezek összefoglalóját jelentették meg 1970-ben *Studies in Machiavellianism* címmel. Az általuk használt definíció nagyban hasonlított a Machiavelliánus Intelligencia hipotézisében (Byrne és Whiten, 1997) megfogalmazottal, azonban szűkebb értelemben kezelték azt és némi negatív felhang is társult a meghatározásukhoz (Paál, 2011). A machiavellizmus egy világnézet, viselkedési módszerek és taktikák alkalmazása, egy személyiségjegye. A machiavellizmus a szociálpszichológiai kutatásokban egyszerre viselkedési stratégia is (Paál, 2008), egy olyan magatartás, amely az erkölcsi relativizmussal jellemezhető. A machiavellista személy számára a cél szentesíti az eszközt, vagyis a másik ember hasznára vagy kárára tekintettel nem lévén manipulál, hogy saját célkitűzéseit megvalósítsa. Egyben cinikus és gyanakvó is, úgy hiszi, hogyha ő nem használja ki a másikat, akkor előbb vagy utóbb őt magát fogják kihasználni. Saját érdekeit azonban nem tartja jobbnak másokénál, érzelmileg kivonja magát a különböző helyzetekből, nem altruista. A machiavellisták tökéletesen képesek megérteni mások szándékait és gondolatait, az érzelmi állapotok hidegen hagyják őket, nem élik bele magukat a történetben szereplők helyzetébe. Jó stratégiák, saját csoportjuk érdekeiért kiállnak. A machiavellista személy tehát helyzetből

függően akár nagyon hasznos is lehet, mint egy csoport vezetője külső fenyegetettség esetén, például az Egyesült Államok elnökeként. Szabályszegő tetteiket másoknál gyakrabban és hihetőbben tagadják (Christie és Geis, 1970). Ugyan barátként kevésbé népszerűek, rövid távon jól érvényesülnek és hamar beilleszkednek a közösségbe. Vizsgálatuk és megfigyelésük néha nehézségekbe ütközhet, mivel gyakorta csak tippelgetnek a teszteken, egyedül a jutalmazásra és a büntetésre reagálnak, egyébként nem kooperatívak és motiválatlanok (Ali és Chamorro-Premuzic, 2010).

A pszichológiában elsőként Havelock (1898, idézi Havelock, 1927) használja a *Nárcizmus* kifejezést már a XIX. század végén, noha ő egészen pontosan a Narcissus-szerű szófordulattal él, és szóhasználata nem teljesen ugyanazt takarja, mint a ma használatos nárcizmus kifejezés: túlzott maszturbáció, az illető önnön szexuális tárgyává válása. A fogalom elterjedése Freud nevéhez fűződik (1905, majd később 1914), aki úgy vélte, hogy a nárcizmus a fejlődés természetes része, ugyanakkor megkülönböztet „normális” (ma már inkább primer vagy elsődleges) és patológiás (szekunder vagy másodlagos) nárcizmust. Értekezésében úgy fogalmaz, hogy az alapvető, szexuálisan túlfűtött, saját magunkra irányuló vágy az elsődleges nárcizmus. Freud (1914) szerint saját magunkat szeretni az önfenntartó ösztön egozimusának libidinális kiegészítő eleme, hiszen mindnyájunknak léteznek alapvető ösztöneink, impulzusaink, hogy tápláljuk vagy épp megvédjük magunkat, és ezen késztetéseink szoros összefüggésben vannak vágyainkkal, valamint más emberekkel kapcsolatos szexuális vágyainktól egyenesen elválaszthatatlanok. Freud leírja a libidó létezését, amely az életösztön egyik legfontosabb eleme, a tudattalan hatóereje, a szexuális vágy energiája melynek célja, hogy kapcsolatban léphessünk más emberekkel (Freud, 1905). A libidó azonban csecsemőkorban még nem képes tárgyat találni magának (hiszen ha belegondolunk, egy csecsemő nem tud például odamenni az édesanyjához), és mivel a libidó nem tud mit megszállni, a csecsemő saját pszichéjére irányul, megszállja az ént (ez az élibidó), így alakul ki az elsődleges nárcizmus. Ez teljesen természetes, egészséges megnyilvánulása a nárcizmusnak. Freud elmélete több bírálatot is kapott. Kernberg (1975) Freud elméletével ellentétben úgy véli, hogy nincs olyan, hogy kizárólag az énré korlátozódó libidó. Hasonlóképp gondolkodik Kohut (1966), a szelfpszichológia atyja. Freudhoz képest ő is teljesen más megvilágításba helyezi a nárcizmust, ami szerinte sem kóros, hanem egy fejlődési jelenség. Úgy véli, hogy az egészséges nárcisztikus fejlődés a kohezív szelfstruktúra megszilárdítása irányába halad, azonban mindvégig megőrzzük valamennyit nárcisztikus énkől életünk során.

A klinikai pszichológia a nárcizmus felosztására a nagyzasos vagy grandiózus, illetve a sérülékeny, mimóza vagy vulnerábilis nárcizmus kifejezéseket alkalmazza (Paál, 2014). Ezt gyakran szinonimaként használják a rejtett és a nyílt nárcizmusra (rejtett-sérülékeny, nyílt-nagyzasos), azonban ez a felfogás egyes szerzők szerint helytelen (Bandi, 2013). A grandiózus nárcisztikusok érzelmileg hidegnek tűnnek, meg vannak győződve saját sikereikről és ritkán vagy sohasem beszélnek esetleges félelmeikről vagy problémáikról. Nagyon könnyen ítélik meg más embereket. Büszkeségen kívül nem mutatnak ki érzelmet, félelmüket és szomorúságukat is könnyen leplezik (Paál, 2014). Magabiztos fellépésük van, hajlamosak a versengésre, a kudarcot is jól viselik, mivel nem élik meg saját hibájuknak. Az antiszociális személyiségzavaros emberek legtöbb jellemző tulajdonsága illik rájuk. A mimóza nárcizmus megnyilvánulása a grandiózusénál sokkal ritkább. A sérülékeny nárcisztikusok sokszor próbálnak az önsajnálattal kicsikarni elismerést vagy szánalmat másokból, ilyenkor teljes érzelmi repertoárjukat felhasználhatják, nem riadva vissza a könnyektől vagy követelőzéstől sem. A kritikát nehezen tűrik, ellenségesen reagálnak rá (Bandi, 2013). Érzelmi és anyagi támogatást várnak másoktól, folyamatos figyelmet és törődést igényelnek. Kevésbé sikeresek, gyakorta függnek másoktól, viszont ugyanúgy szégyentelen manipulátorok saját céljaik elérése érdekében. Ugyanúgy él bennük a feljogosultság érzése és a nagyzási vágy, ezt azonban erős kontroll alatt tartják és leplezik a külvilág előtt (Paál, 2014). A borderline személyiségzavaros emberekkel számos közös tulajdonságon osztoznak. Szorongóak, pesszimisták (Wink 1991), egyes esetekben depresszió társulhat személyiségzavaruk mellé.

A *Pszichopátia* modern kutatásának kezdetét az 1941-re tehetjük, mikor is Cleckley az *Az épelmejjőség, mint álarc című* művében először leírja a személyiségkonstellációt (Cleckley, 1982). Esettanulmányait számba vetve tizenhat kritérium alapján definiálja a pszichopata embert, akit úgy határoz meg, mint a normális ember tökéletes, beteg másolatát, aki álarc mögé rejtje belső emberi hiányosságait. És noha intelligens és jó társaságnak bizonyul, az őszinte érzelmekre képtelen, ami egyfajta védekező mechanizmusa a pszichopátának (Cleckley, 1982). Ezen kritériumok mentén számos vizsgálatot kiviteleztek, azonban az eredmények nem mindig voltak összecsengőek. Ezért 1980-ban a kanadai pszichológus Robert Hare börtönökben levő pszichopáták vizsgálatát követően kidolgozott egy saját kritérium-rendszert, melybe már 22 állítás tartozott, ez volt a Psychopathy Checklist (PCL) és ezt fejlesztette tovább, illetve redukálta 20 ítemesre, mikor 1990-ben létrejött a Psychopathy Checklist-Revised (PLC-R), melynek még jobb pszichometriai mutatói voltak (Hare és mtsai, 1990). A leggyakoribb felosztása a pszichopátának ez a kétfaktoros modell, mely megkülönböztet elsődleges és

másodlagos pszichopátiát. Többek között Karpman (1948) és Porter (1996) szerint az elsődleges vagy primer pszichopátiát veleszületett érzelmi deficit okozza, jellemzi az alacsony szintű szorongás és az ennek következtében megjelenő antiszociális viselkedés, a büntudat hiánya, a hibák belátására és azokból való tanulásra való képtelenség. Jellemző továbbá a viselkedéses gátló rendszer (Gray elméletében BIS) alulműködése. A másodlagos vagy szekunder pszichopátia ezzel szemben káros környezeti hatások eredményeként szerzett személyiség konstelláció (Karpman, 1948), mivel az átlagosnál nagyobb mértékű szorongásnak, bántalmazásnak, elhanyagolásnak vagy érzelmi ridegségnek kitettség és az ezáltal nyert negatív tapasztalatok és érzések következtében a pszichopata erősebben szorong, az érzelmi distresszre és az intrapszichés konfliktusra antiszociális viselkedéssel reagál (Körömdi és Szklénárik, 2013; Porter, 1996). Itt a viselkedéses aktiváló rendszer (Gray elméletében BAS) túlműködésben van. Az elsődleges pszichopáták továbbá extrovertáltak, alacsonyabb szorongásszintjükből kifolyólag nyitottabbak és magabiztosabbak, míg a másodlagos pszichopáták épp ellenkezőleg: érzelmileg zavartak, kevésbé keresik mások társaságát, ugyanakkor impulzívabbak (Körömdi és Szklénárik, 2013). McCord és McCord (1964) szerint a pszichopátia a neurozisz ellentettjeként írható le, mely állítás szintén az elsődleges pszichopátiára lehet igaz, viszont a másodlagos pszichopátiánál megtalálható impulzivitás és a magasabb vonásszorongás pont a neurotikus személyiségjellemzőkre utal (Körömdi és Szklénárik, 2013). Karpman (1948) vélekedése szerint a másodlagos pszichopáták nem is számítanak „valódi” pszichopátáknak, mivel viselkedésük hátterében neurotikus zavar áll, tehát ők csupán szimptomatikus pszichopáták – míg az elsődleges pszichopáták idiopátiások, náluk hiányzik a lelkiismeret. A mai napig vitában állnak a kutatók a tekintetben, hogy a másodlagos pszichopátiát helyesen nevezik-e „valódi” pszichopátiának és nem „pszeudopszichopátiának” (Skeem és Cooke, 2010b). A primer és szekunder pszichopátia nem teljesen különálló kategóriák, inkább úgy kell őket elképzelni, mint különböző személyiségvonások metszete által meghatározott többdimenziós tér halmazai (Skeem és mtsai, 2011).

1.3. Sötét Hármás Stratégia

Amennyiben elfogadjuk, hogy a Sötét Hármás vonások és jellemzők egy alapvetően csaló, manipulatív stratégia részei, fel kell tennünk a kérdést, hogy vajon mégis miképp lehetnek sikeresek a Sötét Hármás személyek? Hogyan tudják véghezvinni manipulációikat, hogyan képesek mások kifinomult csalás-detekciós mechanizmusain keresztüljutni és elkerülni még azt

is, hogy az általuk kijátszott felek megbüntessék őket? Korábbi vizsgálatok során a fókusz főleg a csalás-detekciós mechanizmusokra helyezték, illetve arra, hogyan tudják a magas Sötét Hármas értékekkel rendelkező személyek elkerülni a lebukás veszélyeit. Ezek a kutatások azonban legtöbbször a kijátszott fél szemszögéből közelítették meg a kérdést, mivel a csaló éppen addig számít sikeresnek, amíg fél tudja venni a versenyt a folyamatosan fejlődő és egyre érzékenyebbé váló csalás-detektor mechanizmusokkal (Cosmides és Tooby, 1992). A Sötét Hármas személyek szemszögéből megközelítve a kérdést viszont Jonason és Webster (2012) azt a megállapítást tették, hogy a különböző tagjai a hármasnak különbözőféle társas befolyásolási stratégiákkal hozhatók kapcsolatba.

Pszichopata stratégia: Stratégiájuk főként csaláson alapul, melynek adaptív értéke van számukra. A magas pszichopátia értékekkel rendelkező személyek úgynevezett „kemény” manipulációs taktikákat alkalmaznak inkább (Jonason et al. 2012), mint például a fenyegetés vagy a hazudozás. Az azonnali nyereségvágy hajtja őket, így céljuk elérése érdekében akár kényszerítést, zsarolást is alkalmaznak, még hozzá megbánás nélkül. A cél érdekében hazudni számukra nem jelent morális válságot. Azonnal és maximálisan igyekeznek kihasználni a rendelkezésre álló forrásokat, pénzzel játszható kísérleti játékokban gyakorta kockáztatják mások zsetonjait. Még a könnyű lebukás veszélye vagy a büntetés kilátásba helyezése sem érinti őket kellemetlenül, a pszichopáták rendületlen vállalják a kockázatot.

Nárcisztikus stratégia: A szubklinikai nárcizmus együtt jár a csökkent proszociális döntéshozatali képességgel. A nárcisztikus személyek alacsonyabb morális és etikai érzéssel rendelkeznek. az úgynevezett finom manipulációs technikákat alkalmazzák előszeretettel, mint például szívességek cserélje vagy szövetségek alkotása (Jonason et al. 2012). Az motiválja őket, hogy magukénak tudhassák mások imádatát és megerősítést nyerjenek abban, hogy ők maguk felsőbbrendű, tökéletes személyek (Judge, LePine és Rich, 2006). Ehhez azonban meglehetősen rögzös az út. Alapvető jellemzője a nárcisztikus karakternek az empátia hiánya, és míg saját magukat a többiekénél jobbnak, feljebbvalónak látják, másoknak épp az ellenkezője juthat eszébe róluk.

Machiavellista stratégia: Paulhus és Williams (2002) meglátásai szerint a machiavellista stratégia háttérben álló személyiségvonások alapvetően együtt járnak a bizalmatlansággal, a segítőkészség hiányával, a gyanakvó természettel, a negatív helyzetekben átélt érzelmi labilitással, valamint a változásokhoz való rugalmas alkalmazkodással. Ez utóbbi tény többször is alátámasztást nyert, mivel a machiavellistákra jellemző a korábban említett „finom” és

„kemény” manipulációs taktikák kombinációja (Jonason et al. 2012), vagyis többféle szociális befolyásolási stratégiát tudnak elsajátítani és azokat rugalmasságuknak köszönhetően kedvükre változtatni (Jonason és Webster, 2012).

Különböző módokon tehát, de alapvetően sikeresek, ki tudják használni áldozataikat a Sötét Hármas személyek.

1.4. Az életmenet stratégia, a stressz és a Sötét Hármas

Pszichológiai értelemben véve a stratégia egy terv vagy módszer, melyet céljaink elérése végett követünk. Adaptáció vagy adaptációk halmaza, melybe bele tartozik minden jellemző viselkedésminta is, melyet alkalmazunk. De nem csak kognitív célja lehet, hanem bár kognitív műveletekből áll, az elérendő cél lehet a túlélés és/vagy a szaporodás is, vagyis az alapvető adaptációs célok. A stratégiát a taktikától megkülönbözteti, hogy hosszabb távú cél elérésére irányul. Stratégia nem csak tanulási vagy megküzdési stratégia lehet, hanem akár az életmenetet meghatározó stratégia is. A Sötét Hármas személyek stratégiai döntéseit pedig nem csupán kísérleti játékokon keresztül követhetjük nyomon, hanem megfigyelhetjük élettörténetükbe beágyazva is. Maga az életmenet stratégia MacArthur és Wilson (1967) nevéhez fűződik, akik még populációbiológiai elméletként írták le először, hogy a fajok az eltérő környezeti feltételekhez való alkalmazkodás kényszere miatt különböző életmenet stratégiákat kell, hogy kövessenek.

Az élettörténet voltaképp nem más, mint egy elméleti keret, amely segít megérteni és leírni az egyének által alkotott stratégiákat, amelyeket a korlátozott forrásaik optimális eloszlására hoztak létre, hogy maximalizálják a reprodukivitást és a túlélési esélyeiket. A felmerülő hiányosságok a különböző stratégiák (például jelenlegi vagy jövőbeli reprodukció) közti átkapcsolásokra sarkallják az egyéneket, ezek közül is két környezeti tényező kritikus fontossággal bír: a kiszámíthatatlanság és a keménység. Ez a két tényező az élettörténeti stratégiák kifejlődését nagyban meghatározza. A kemény környezeti körülmények között nem állnak rendelkezésre a megfelelő erőforrások, így megnövekedik a morbiditás és mortalitás rátája. A kiszámíthatatlanság pedig ezen kemény környezet bejósolhatatlan mértékű folyamatos változása időben és térben egyaránt. Mindkét feltétel inkább a gyors élettörténeti stratégiák kialakulásának kedvez: nagyobb halálozási rátánál adaptívabb több utód nemzése, vagyis a gyors életmenet, azonban ha a későbbiekben a nagyobb fokú szülői ráfordítás vagy egy a környezetben történő kedvező változás miatt lecsökken a halálozások száma, máris a lassú életmenet lesz adaptív (Kaplan és Gangestad, 2005). Evolúciós elméleti keretbe ágyazva

elmondható, hogy az életmenet elmélet bejósolja, hogy az egyén forrásallokációja a környezet kiszámíthatatlanságától függ (Ellis, Figueredo, Brumbach és Schlomer, 2009). Még inkább, az életmenet elmélet szerint bizonyos személyiségvonások, más különböző viselkedési stratégiákkal együttesen szabályozzák a gyerekkorban megtapasztalt környezeti feltételekhez való viselkedési adaptációt (Brumbach, Figueredo és Ellis, 2009). Míg a kiszámíthatatlan feltételek az úgynevezett gyors stratégiákat juttatják előnyhöz, a kiszámíthatóbb körülmények a lassú stratégiák kialakulásának kedveznek (Kaplan és Gangestad, 2005). Az alacsony gyermekkori szocioökonomiai státusz szoros összefüggést mutat a kemény környezettel és ezáltal a gyors életmenet stratégiákkal, mint amilyen az impulzivitás vagy a kockázatvállalás (Nettle, 2010). A gyors életmenet stratégia továbbá az azonnali megerősítéssel, a készletek felélésével, a pillanatnak éléssel hozható kapcsolatba, míg a lassú stratégiát alkalmazó személyek egy inkább jövőorientált és kontrollált viselkedéshez adaptálódnak (Buss, 2009).

A Sötét Hármasnak erős pozitív kapcsolata van a gyors élettörténeti stratégiával (lásd például Gladden, Figueredo és Jacobs, 2009; Jonason és Tost, 2010; McDonald, Donnellan és Navarrete, 2012). Ugyanakkor a Sötét Hármas vonások nincsenek teljes átfedésben egymással, és az életmenet stratégiával összefüggésbe hozható pszichoszociális környezet tekintetében (ilyenek például a családon belüli kapcsolatok) épp eltérést mutatnak (Jonason, Li és Czarna, 2013). Ezen felül a Sötét Hármas vonások eltérnek a megküzdési preferenciáktól (Birkás, Gács és Csathó, 2016), valamint az észlelt stresszt (Richardson és Boag, 2016) tekintve is. A Machiavellizmussal és a nárcizmussal szemben a pszichopátia úgy tűnik, hogy nincs összefüggésben az észlelt stresszrel, ahogy az adaptív megküzdéssel sem. Továbbá, a Machiavellizmussal ellentétben, a nárcizmus pozitív kapcsolatban áll a feladat-orientált megküzdési stratégiákkal és az észlelt stressz alacsonyabb szintjével.

2. ELSŐ VIZSGÁLAT: Egységben az erő – A Machiavellisták - de nem más Sötét Hármas személyek – jobban teljesítenek egy virtuális környezetben.

Első saját vizsgálatunkban a Sötét Hármas tagjainak stratégiai viselkedését igyekeztünk megismerni. A vizsgálat nem kérdőíves módszerre épít, hanem egy valós interakciós helyzetet tanulmányoz egy virtuális környezetben, amely egyszerre igényel kompetitív és kooperatív stratégiákat. A játszható karaktereket nagy részletességgel lehet beállítani, ezek a karakterek reprezentálják a játékost a továbbiakban. Az elsődleges cél a minél magasabb Szint (Level) elérésre az alteregóként szolgáló karakterrel, és hogy mindezt elérjük, kereskedhetünk,

szörnyekkel harcolhatunk, portyázhatunk, párbajozhatunk, küldetéseket teljesíthetünk és így tovább. A küldetések és harcok egyedül vagy csoportokban teljesíthetők. A játékban ezáltal csapatok alakulnak, klánokba tömörülnek a játékosok és az összetett szociális interakciók (vezetés, parancskövetés, más játékosok segítségével feladatok elvégzése) nagy fontosságú elemei a virtuális környezetnek. A játékosok különféle szövetségeket gyűjthetnek maguk köré, elérhetnek sokféle rangot és titulust, guild-nek nevezett hierarchikus csoportok (kvázi klánok) részesei lehetnek, és értékes játékbeli itemekre tehetnek szert.

Feltételeztük, hogy ezen körülmények között az egyedi Sötét Hármas jellemzők egyértelműen tetten érhetők. A Sötét Hármas viselkedés virtuális környezetben való tanulmányozásával, felretéve olyan változókat, mint például az attraktivitás vagy a társadalmi-gazdasági státusz, betekintést nyerhetünk a Sötét Hármas stratégiákba. Jelen kutatás legfőbb célja az volt, hogy megvizsgálja, a magas Sötét Hármas vonásokkal rendelkező személyek jobban teljesítenek-e az alacsonyabb Sötét Hármas vonásokkal rendelkezőknél a játékban jutalomszerzés és szintlépés terén. Még pontosabban, arra voltunk kíváncsiak, ahogy (a) az erőszakos és kockázatkereső magatartás, melyek a pszichopátiához kapcsolhatóak, (b) a felsőbbrendűség érzése, és az önmegtévesztő megerősítés, melyek a nárcizmussal asszociálhatóak, valamint (c) a rugalmas és stratégikus természet, mely a Machiavellizmusra jellemző, kialakul ebben a virtuális környezetben.

Tekintettel a Machiavellizmushoz kapcsolódó rugalmas stratégiára, illetve hírnevükkel kapcsolatos aggodalmaikra (Jones és Paulhus, 2011), azt feltételeztük, hogy a Machiavellista játékosok nagyobb számú játékbeli barátot és más kapcsolatot halmoznak fel, valamint a csoportjukon belüli rangsorban domináns helyet foglalnak el a szociális játékban. Összegezve, megvizsgáltuk mely különböző Sötét Hármas vonások és stratégiák jelezhetnék előre a sikert egy virtuális társas környezetben, melyben az együttműködés (szövetségek kialakítása) és a versengés (a hierarchiában való magasabb helyért küzdés) egyaránt jelen van.

2.1. Hipotézisek

Azt feltételeztük, hogy a Machiavellisták lesznek azok, akik leginkább sikeresek a játékban: magasabb szinteket érnek el, népszerűbbek saját csoportjukban, jobb a hírnevük, több partnerük van a játékban, klánjukban vezető szerepet töltenek be. Ezen pozíció betudható lenne viselkedésbeli rugalmasságuknak (Bereczkei, 2015) és kiemelkedő szövetségalkotó

képességeiknek (Jones és Paulhus, 2011). Mindezek alapján a következő hipotéziseket fogalmaztuk meg:

- (1.) Szignifikáns eltérés lesz a játékosok és a karaktereik Sötét Hármás értékei között, valamint
- (2.) A magas Machiavellizmussal rendelkező játékosoknak több barátjuk/szövetségük lesz a játékban, és mivel
- (3.) Minél több barátja vagy szövetségese van valakinek a játékban, annál nagyobb Sikert ér el, így viszont a Machiavellizmus szintje lesz az a változó, amely végső soron bejósolja a játékban elérhető sikert, hiszen
- (4.) Magasabb Machiavellizmus szint több szövetségessel, ezáltal pedig magasabb Szinthez vezet.

2.2 Módszer

Mintánk 188 játékosból állt (84% férfi, de a minta 41 százaléka játszik női karakterrel), a leginkább látogatott nemzetközi játékos fórumról összegyűjtve. Életkoruk 18 és 55 év között volt ($M = 23.03$, $SD = 5.5$), átlagosan 6 éve ($SD = 2.7$) voltak napi rendszerességű játékosok, 94-es szinten (0-100, $SD = 12$), nagyjából 23 órát játszva egy héten (0-80, $SD = 17.6$).

Egy online kérdőíves rendszert felhasználva válaszadóink alapvető demográfiai információkat és általános játékos adatokat adtak meg magukról (szintjüket, játékstílusukat, játékidejüket, karakterük fajtáját és foglalkozását, stb.). A Sötét Hármás (DT) felmérésére a 27 kérdésből álló *Short Dark Triad* vagy SD3 (Jones és Paulhus, 2014) kérdőívet használtuk. A résztvevőknek emellett meg kellett ítélniük feltételezett hírnevüket, népszerűségüket és szövetségeseik számának nagyságát egy-egy 7-fokú Likert-skálán. A résztvevők minden kérdésre kétszer válaszoltak, ahogy a SD3 kérdőívet is kétszer töltötték ki: egyszer átlagos önkéntes kérdőívként, saját magukra reflektálva (ezeket „valós” változóknak neveztük, pl.: „valós DT” vagy „valós Sötét Hármás”), majd egyszer, mintha játékbeli karakterükként, online alteregójukként töltötték ki (ezeket neveztük „karakter” változóknak).

2.3. Eredmények és megvitatás

Szignifikáns korrelációt találtunk a valós Machiavellizmus illetve a karakter Machiavellizmus értékek között ($r = .45$, $p < .01$), valós és karakter nárcizmus ($r = .33$, $p < .01$), valamint valós

és karakter pszichopátia ($r = .37, p < .01$) között. A Sötét Hármas átlagok, szórások, t értékek és hatásfokok megtalálhatók az 1. Táblázatban.

1. Táblázat. Sötét Hármas átlagok, szórások, t értékek és hatásfokok. Forrás: saját adatok.

	Valós Átlag (SD)	Karakter Átlag (SD)	t érték	Cohen's d (hatásfok / effect size)
Machiavellizmus	31.34 (4.92)	29.44 (5.40)	4.80**	0.36
Nárcizmus	28.27 (3.87)	28.92 (3.87)	-2.00*	-.16
Pszichopátia	20.63 (3.77)	21.28 (4.57)	-1.90	-.15

Megjegyzés: * $p < 0.05$ ** $p < 0.01$

Megvizsgáltuk, a valós és a karakterhez tartozó Sötét Hármas értékek hogyan viszonyultak a csoporton belüli személyközi kapcsolatokhoz, úgy mint: hírnév, népszerűség és szövetségesek száma. Szignifikáns korrelációt találtunk a Machiavellizmus és a szövetségesek száma között mind a valós Machiavellizmus értékek ($r = .18, p < .05$), mind a karakter Machiavellizmus értékek ($r = .24, p < .01$) esetén. Továbbá, a hírnév szignifikáns kapcsolatban volt a karakter pszichopátia értékeivel ($r = .18, p < .05$). Többszörös regressziós analízist végeztünk annak megállapítására, mely változó lehet a siker (itt: a játék során elért Szint, másként „Level”) előrejelzője. Analízisünk két Modellt eredményezett: az 1. Modell tartalmazta a valós Sötét Hármas értékeket ($F(3,184) = 3.43, R^2 = .05, p < 0.05$) és a 2. Modell az úgynevezett Szövetséges változókat ($F(6,181) = 4.43, R^2 = .12, p < .001$), melyek jelen esetben a népszerűség, hírnév és a szövetségesek száma. A standardizált Béta együtthatók, t értékek és szignifikancia szintek a 2. Táblázatban láthatóak.

2. Táblázat: A többszörös regresszió analízis eredménye a játékban elért siker (Szint) előrejelzésére. Forrás: saját adatok

Modell		Std. Béta	t	sign
1	Sötét Hármas			
	változók			
	Machiavellizmus	.17	2.39	.017
	Nárcizmus	.08	1.09	.278

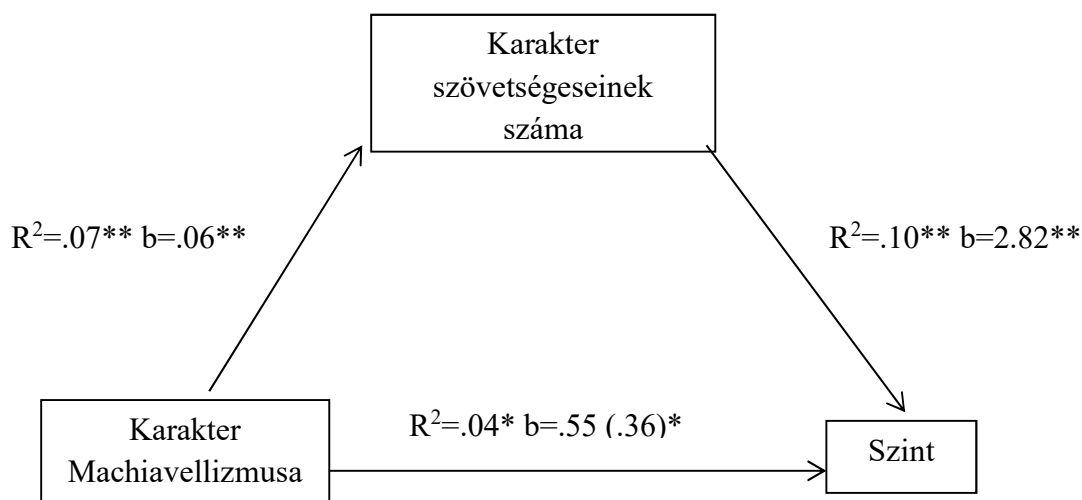
		Pszichopátia	.06	.82	.409
2	Sötét Hármas				
	változók	Machiavellizmus	.10	1.39	.165
		Narcizmus	.11	1.56	.120
		Pszichopátia	.03	.04	.963
	Szövetséges				
	változók	Népszerűség	-.11	-1.13	.258
		Hírnév	.16	1.62	.106
		Szövetségesek száma	.25	3.26	.001

Megjegyzés: függő változó a Szint

Megvizsgálatuk a Machiavellizmus és a Szövetségesek száma változók közti kapcsolatot mediációs modellben is.

1. ábra: Mediáció a Machiavellizmus, a Karakter szövetségeseinek száma és az elért Szint között.

Forrás: saját adatok

Megjegyzés: Sobel Z értéke 2.55 volt ($p<0.05$ $\kappa^2=0.06$). $^*p<0.05$ $^{**}p<0.01$ b =együttható

A Machiavellizmus egyértelműen fontos prediktora a WoW játékban elérhető sikereknek. Ezen eredmény alátámasztja a Machiavellista természet rugalmas és stratégiai megközelítésével terel a manipuláció felé. Ezzel szemben, sem a pszichopátiára jellemző agresszív viselkedés és kiszámíthatatlanság, sem pedig a grandiózus narcizmus önmegtévesztő természete nem jeleztek előre hasonló sikereket. Tehát ebben a vizsgálatban a WoW sikeréhez egy bizonyos szociális magatartásra volt szükség, amelynek keretein belül az egyén nagyszámú koalíciós partnerre tett

szert a csoporton (úgynevezett guild-en) belül. A magas pszichopátiával rendelkezők impulzív és antiszociális jellege megakadályozta őket, hogy sikeresek legyenek a koalíció formálásban. Úgyszintén az önhittség és felsőbbrendűség-érzet ami a magas nárcizmussal jár, akadályozhatta hosszú távon a népszerűség és jó hírnév elnyerését. A teljesítményért, magasabb elért szintért a Machiavellizmus volt a felelős, ugyanis magasabb Machiavellizmus értékek előrejelezték a magasabb Szint változót. Hovatovább, ezt a sikert mediálta a mérőszám amely a Machiavellisták csoportba összegyűjtött koalíciós partnereit jelentette. Vagyis minél magasabb Mach értéke volt egy játékosnak, annál több szövetségese és minél több szövetségese, annál magasabb pozícióba kerülhet a hierarchikus klánon belül.

Noha jelen kutatás nem tud számot adni arról, hogy a Machiavellista játékosok hogyan befolyásolják társaikat, hogy azok szövetkezzenek velük, mint ahogy azt sem tudjuk pontosan megmondani milyen taktikát alkalmazva érik el, hogy fenntartsák ezen szövetségeket olyan hosszán, hogy az számukra előnyös legyen. Mindazonáltal korábbi vizsgálatok alátámasztották azt az elképzelést, hogy a Machiavellista személyek kedvelt vezetők, felelős csoportvezetők különösen olyan helyzetekben, melyben más csoportok ellen kell fellépni (Deluga, 2001; Jones és Paulhus, 2009). Érdekes módon vizsgálatukban a résztvevők alacsonyabb Mach értékeket ítélték játékbeli karakterüknek, mint valódi önmaguknak, míg más Sötét Hármas változónál ez a trend pont fordítva volt. Ezt úgy értelmeztük, hogy a Machiavellista személyek tudatában lehetnek annak, hogy másokat kihasználó természetük aláássa hosszabb távú terveiket. Így feltételezhetik, hogy egy sajátjukétól eltérő személyiségű karaktert jobban elfogadnak a többiek, saját kizsákmányoló céljaikat jobban elérik, ha maszkolják valódi önmagukat a játékban. Ez a fajta tettetés ismert Machiavellista viselkedésnek számít.

Összességében elmondható, hogy hipotéziseinket sikerült igazolnunk. Valóban szignifikáns eltérést találtunk a játékosok és karaktereik Sötét Hármas értékei között (1), a valós értékek a pszichopátia és a nárcizmus esetében alacsonyabbak voltak, mint a karakterek pontértékei, azonban a Machiavellizmus pont fordítva viselkedett. A magas Machiavellizmussal rendelkező játékosoknak valóban több szövetségese volt a játékban (2), ezzel második hipotézisünket is sikerült igazolni. A több szövetségese pedig nagyobb sikerekhez vezet, ahogy harmadik hipotézisünkben feltételeztük. Regresszió analízisünk eredményei szerint a Sötét Hármas változók közül egyedül a Machiavellizmus volt szignifikáns prediktor változója a játékban elérhető sikernek, amit a Szinttel vizsgáltunk, azonban a szövetségesek száma még ennél is sokkal fontosabb prediktornak bizonyult (3). Mediációs ábráink pedig szemléletesen bemutatták, hogy miért: végső soron a magasabb Machiavellizmus szint vezetett a játékban

elért sikerekhez, méghozzá az elért szövetségesek számán keresztül (4). A Machiavellizmus szövetségek kialakításával társult, amely közvetítő láncszem volt a Machiavellizmus és a WoW játékban elért siker között. Ezen eredmények az elsők között vannak, melyek bemutatják, hogy a Machiavellizmus olyan viselkedéses folyamatokhoz kapcsolódik, melyek előnyösek lehetnek egy virtuális világban is.

3. MÁSODIK VIZSGÁLAT: Ahol füst van, tűz is van - Sötét Hármastól közvetített kapcsolat az Életmenet stratégia és az Észlelt Stressz között

Második vizsgálatunk során arra törekedtünk, hogy átfogó és egzakt modellt használva megvizsgáljuk az életmenet stratégia és az észlelt stressz közötti kapcsolatot, illetve azt, hogy ebbe miként ágyazódik bele a Sötét Hármastól. Szükségessé találtuk mindezt azért, mert a kiszámíthatatlan és zord kora gyerekkori környezet kapcsán összefüggésbe hozhatók egymással a vizsgált változóink.

3.1. Hipotézisek

Azt a felvetést próbáltuk igazolni, hogy (1) a Sötét Hármastól közvetítő változó az élettörténet stratégiák, valamint az észlelt stressz és megküzdési képesség között. Egészen pontosan azt feltételeztük, hogy (2) a Sötét Hármastól eltérő módon közvetít ebben az összefüggésben: míg a Machiavellianizmusnak és a narcizmusnak vélhetőleg lesz ilyen közvetítő szerepe, a pszichopátia várhatóan nem lesz mediáló hatással a változókra.

3.2. Módszer

A vizsgálatnak 432 résztvevője volt, közülük 133 férfi. Mind 18 és 34 év közötti (M: 23,4, SD: 3,9), főként egyetemi hallgatók voltak. A vizsgálat során kizárólag önkitöltős kérdőíveket alkalmaztunk, melyeket egy online felületen keresztül érthettek el az önkéntes vizsgálati személyek. Az életmenet stratégia behatárolására a Mini-K rövidített változatát (Mini-K; Figuerdo és mtsai, 2006) használtuk, mely egy gyakorta alkalmazott önkitöltős kérdőív, és a teljes Arizona Életmenet Tesztbattériának (Arizona Life History Battery, ALHB, Figuerdo, 2007). Az Észlelt Stressz Skála (PSS-14; Cohen, Kamarck és Mermelstein, 1983) egy 14 kérdésből álló, önkitöltős mérőeszköz, melyet arra terveztek, hogy alkalmas legyen a krónikus

stressz, mint rizikófaktor megbecsülésére. A Sötét Hármas mérésére ismét a Short Dark Triad (SD3; Jones és Paulhus, 2014) kérdőívet alkalmaztuk

3.3 Eredmények és megvitatás

Az észlelt distressz (PD) pozitív kapcsolatot mutatott az úgynevezett gyors élettörténeti stratégiával (vagyis az alacsony Mini-K értékekkel), míg az észlelt coping (PC) negatív kapcsolatban volt a gyors élettörténet stratégiákkal. Két többszörös lineáris regresszió analízist futtattunk le, hogy az élettörténet stratégia és a Sötét Hármas vonások az észlelt stressz faktorokra (lásd 3. táblázat) vonatkozó prediktív képességét meghatározzuk. Az észlelt stressz változót két faktorra bontva használtuk: észlelt distressz (PD) és észlelt coping (PC), és ezeket külön-külön vezettük le a Mini-K és a Sötét Hármas, mint magyarázó változók segítségével. Észlelt distressz ($F(5,426) = 8.91, p < .001$) és észlelt coping ($F(5,426) = 21.30, p < .001$) esetében egyaránt szignifikáns eredményeket kaptunk.

3. Táblázat: Regresszióanalízis az Észlelt Stressz változó prediktorának meghatározásához. Forrás: saját adatok

Változó	Std. Beta	t érték
Mini-K**	-0.194	-3.766
SD3 Machiavellizmus**	0.193	3.596
SD3 Nácizmus**	-0.246	-4.840
SD3 Pszichopátia	0.001	0.023
Nem**	0.134	2.808

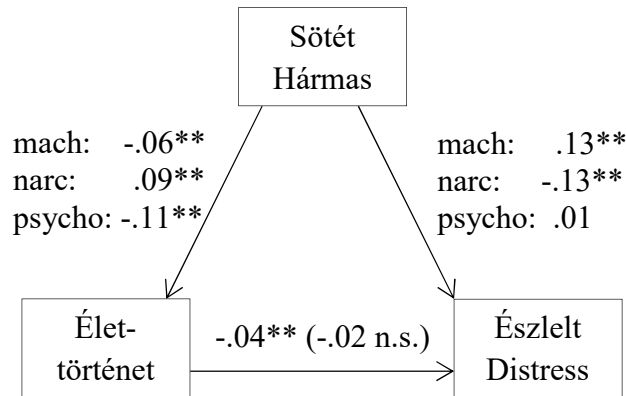
Megjegyzés: Független változó a PSS-14. * $p < 0.05$ ** $p < 0.01$

Ahogy a 2. ábrán látszik, teljes közvetítő hatása van a Sötét Hármas vonásoknak az élettörténeti stratégia és az észlelt distressz közti kapcsolatban. A Mini-K és a PD (észlelt distressz) közti együtttható $-0,04$ -ről $-0,02$ -re változott $0,04$ -es MR2 értékkel ($F(2,429) = 9.03, p < .01$). A Sobel Z értékek a következők voltak: $-2,42$ a Machiavellizmusnál ($p < .05, \kappa^2 = -0$), $-2,92$ nácizmus ($p < .05, \kappa^2 = -0.01$) és $-0,41$ a pszichopátia esetében ($p = .6, \kappa^2 = -0$).

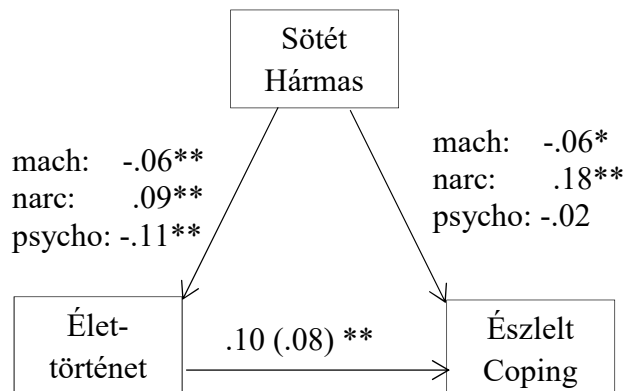

2. a. és b. ábrák: Az Élettörténet Stratégia indikátorának Sötét Hármás változók által közvetített hatása az Észlelt Distressre (a) és Észlelt Copingra (b). Forrás: saját adatok

a.

b.

Megjegyzés: b = együttható, $mach$ = Machiavellizmus, $narc$ = Nárcizmus, $psycho$ = Pszichopátia; Minden mediáció analízis genderre kontrollált volt. $*p < .05$, $**p < .01$

Az észlelt coping tekintetében a Sötét Hármás mediáló hatása részleges volt, a Mini-K és a PC közti együtthatók 0,10-től 0,08-ig tartó értékeket vettek fel, 0,14-es MR2-vel ($F(2,429) = 35.45$, $p < .01$). A Sobel Z érték itt 1,71 volt a Machiavellizmus ($p = .8$, $\kappa^2 = 0$), 3,61 a nárcizmus ($p < .01$, $\kappa^2 = -0.01$) és 0,5 a pszichopátia ($p = .6$, $\kappa^2 = -0$) esetében.

Összefoglalva elmondható, hogy az úgynevezett gyors élettörténeti stratégia pozitív kapcsolatban áll az észlelt distresszel, illetve negatív kapcsolatban az észlelt megküzdéssel. Ezen eredmény arra mutat rá, hogy a stresszorokkal való korai találkozás fokozhatja a szubjektíven megtapasztalt stressz szintjének növekedését az élet későbbi szakaszaiban. Ezzel párhuzamosan, a korai viszontagságok a megküzdési képességek észlelésének hiányához vezethetnek a személyekben. Ezen eredmények összhangban vannak a korábbi hasonló

kutatások eredményeivel, melyek szerint a gyorsabb élettörténeti stratégiával élő személyek saját magukat inkább stressztűrőnek írják le, akik kevesebb erőforrással rendelkeznek és több hátrányos vonásuk van (Figueredo és mtsai, 2011).

Ugyanakkor, a szignifikáns összefüggés a Sötét Hármas vonások és az észlelt stressz két faktora között fontosnak bizonyult az élettörténet stratégiák és az észlelt stressz közti kapcsolat megértésében. A Sötét Hármas vonások szignifikáns indirekt hatása mindkét PSS faktorra azt mutatja, hogy ezen személyiségvonások mind részesei annak a folyamatnak, amelyben a gyors élettörténet stratégiák előrejelzik a magasabb fokú észlelt stresszt és az alacsonyabb fokú megküzdési képességeket. Az Észlelt Distresszel kapcsolatban megmutatkozott a Sötét Hármas tiszta közvetítő hatás, azt jelezvén, hogy a korai szocioökológiai körülmények befolyással vannak az ágens aktuális stresszérzékelésére, méghozzá az ezen korai stresszel kapcsolatos tapasztalatok által formált személyiségvonásokon keresztül. Kiváltképp a Machiavellizmus volt pozitívan, a nárcizmus pedig negatívan összefüggésbe hozható az észlelt distresszel, amely értelmében az ezen vonásokkal bíró egyének különbözőképp reagálnak a stresszorokra. Míg a Machiavellizmus a stresszes helyzeteket tekintve egy alapvetően negatívabb szemlélettel áll kapcsolatban, a nárcizmus egy stresszes helyzetben kevésbé aggódó szemlélettel hozható kapcsolatba. Ez tökéletesen összhangban van a cinikus, másokat kihasználó hozzáállásával a Machiavellistáknak (Christie és Geis, 1970) és az önző, saját magát jobbnak feltüntető karakterével a nárcizmus önértékelésének (Paulhus és John, 1998). A Sötét Hármas vonások közvetett hatása a Mini-K és az észlelt coping közti kapcsolatára kevésbé robusztus volt, de ugyanúgy szignifikanciára emelkedett. Noha a Machiavellizmus negatív kapcsolatban volt az észlelt megküzdéssel, ezen vonás közvetítő hatása nem volt szignifikáns. Egyedül a nárcizmusnak volt szignifikáns indirekt hatása az észlelt megküzdésre, azt jelezvén, hogy az ezen személyiségvonással rendelkező egyének inkább pozitívan értékelik saját megküzdési stratégiáikat. Ez az eredmény pedig ismét szinkronban van a korábbi kutatásokkal, melyek bebizonyították, hogy a Machiavellianizmussal ellentétben a nárcizmus stresszes helyzetekben a probléma-központú megoldásoknak preferálásával van kapcsolatban (Birkás, Gács és Csathó, 2016). Ugyan a nárcizmus szignifikáns mediátor volt, az élettörténet stratégia észlelt megküzdésre vonatkozó közvetlen hatása szignifikáns maradt, amely azt jelentheti, hogy a stresszorokkal való korai találkozás végül egy kedvezőtlenebb képet alakít ki az egyénben a saját megküzdési lehetőségeiről és képességeiről.

Összegezve, jelen fejezetben bebizonyosodott, hogy az élettörténet stratégiai indikátorok (amit

itt most Mini-K segítségével mértünk fel) hogyan kapcsolódnak az észlelt distresszel és az észlelt megküzdési képességekkel. Ezen felül eredményeink, a szakirodalomban először, megmutatták, hogy a Sötét Hármás vonások különbözőképp közvetítik és mediálják az élettörténet stratégia észlelt stresszre és megküzdésre gyakorolt hatását. A vizsgálat során azonban kizárólag önkitöltős kérdőívekkel operáltunk, ehelyett mindenképpen érdemes volna valós élethelyzetekben vizsgálni, több szociodemográfiai változót beiktatni az egyének nevelési környezetéről is, ezáltal az eredmények is validabbnak tekinthetőbbek lennének. Ezen túl keresztmetszeti mintánk korlátozza is az eredmények kauzalitását, így a jövőben célszerű más módszertant is alkalmazni.

4. HARMADIK VIZSGÁLAT: Ki mint veti ágyát, úgy alussza álmát - avagy Sötét Hármás személyiségjegyek által előre jelzett életminőség

A korábbi fejezetben, az észlelt stressz és az élettörténeti stratégiák témakörében végzett vizsgálat eredményei azt mutatták, hogy a gyors élettörténeti stratégia előrejelzi a magasabb fokú stresszt és az alacsonyabb fokú megküzdési képességet, a Sötét Hármás vonások indirekt hatásán keresztül. A Sötét Hármás szerepe tehát lényeges, minthogy jelentősen befolyásolja a stresszészlelést, melyet nagyban meghatároz az életmenet stratégia.

A korai tapasztalatok nem csak a személyiségfejlődést, de a stresszre adott reakciókat is befolyásolják, így adott személyiség-konstellációhoz adott stresszérzékenység társul. Mindez az életmenet stratégia fényében alakul így, mégpedig oly módon, hogy a korai, szocioökonómiai körülmények formálják az egyén személyiségét. Ennek megfelelően bizonyos személyiségvonások erőteljesebben jelen lesznek, és minthogy ezen vonások eltérően reagálnak a szorongásra, szorongással teli helyzetekre, az adott vonással rendelkező személyből ezek a helyzetek másféle stresszreakciót váltanak ki. Ugyanakkor az egyéni különbségek az élettörténeti stratégia és az általunk vizsgált személyiség-konstruktum szintjén olyan változók mentén alakulnak, mint például a depresszió vagy a jól-lét. Az életminőséget előre jelző faktorok, mint például a jól-lét vagy a depresszió mind olyan tényezők, melyekre szignifikáns hatással lehet a stressz és az erre adott stresszreakció.

4.1. Hipotézisek

Feltevésünk szerint a stresszészlelés, a stresszel való megküzdés és a sötét személyiségvonások előrejelzik az élettellel való elégedettséget, vagyis hipotéziseink értelmében

- (1) az észlelt distressz (szorongás), az észlelt coping,
- (2) a reziliencia
- (3) és a Sötét Hármas

mind prediktorai a depresszióknak és a jól-létnek. Hipotéziseink szerint azonban nem egyenlő mértékben.

4.2. Módszer

A vizsgálatban összesen 378 személy vett részt, közülük 307 nő. Életkoruk 18 és 35 év között volt (M: 23,13, SD: 4,344), főként egyetemi hallgatók voltak. A lelki ellátóképesség vizsgálatára a Connor-Davidson-féle reziliencia kérdőív (CD-RISC - Connor és Davidson, 2003) magyar verzióját használtuk (Járai, Vajda, Hargiati, Nagy, Csókási és Kiss, 2015). A depresszív tünetek jelenléte, valamint azok súlyossága vizsgálatunkban a Beck Depresszió Kérdőívvel (BDI- Beck és Beck, 1972), vagyis annak felülvizsgált, rövidített változatával került megállapításra. A rövidített változatot az eredetivel egyenértékűként használják, magyar adaptációja (Kopp, 2007) az átlagos populáción és klinikain mintán is validálásra került, megbízható és pszichometriailag kiváló. Az általános közérzetet illetve jól-létet a WHO-5 kérdőív segítségével mértük fel. A WHO Jól-lét Indexe (Well-being Index, WHI – Bech és munkatársai, 1996) széleskörűen alkalmazott, pozitív megfogalmazású kérdőív, mely magas reliabilitás mutatókkal rendelkezik és alacsony elemszáma miatt könnyedén és gyorsan kitölthető. Vizsgálatunkban Susánszky és munkatársai (2006) magyar adaptációját használtuk, mely öt megítélendő állítást tartalmaz. A stresszészlelés mérését ebben a vizsgálatban is a PSS teszttel valósítottuk meg. A Sötét Hármas mérésére ezúttal is a Short Dark Triad (SD3; Jones és Paulhus, 2014) kérdőívet alkalmaztuk.

4.3. Eredmények és megvitatás

Regresszióanalíziseket végeztünk, hogy megtudjuk mely változók számítanak szignifikáns prediktornak a Depresszió (4. táblázat) és a Jól-lét (5. táblázat) szempontjából.

4. Táblázat: Regresszió analízis a Depresszió változó prediktorainak meghatározására.
 Forrás: saját adatok.

	Depresszió (BDI)			
	R ²	ΔR ²	B (SE)	β
Step 1	.01	.01		
Életkor			-.11 (.06)	-.10
Nem (gender)			.69 (.65)	.06
Step 2	.42***	.41***		
Perceived Distress (PSS-PD)			.30 (.05)	.34
Perceived Coping (PSS-PC)			-.53 (.08)	-.36
Step 3	.46***	.05***		
Reziliencia (CD-RISC)			-.19 (.03)	-.25
Step 4	.49***	.03***		
Machiavellianizmus			.10 (.03)	.13
Pszichopátia			.03 (.04)	.04
Nárcizmus			.03 (.04)	.04

Megjegyzés: az R² a regresszióanalízis hatásfokát mutatja, ez a többszörös determinációs együttható, a modell magyarázóereje. Minden regresszió nem változóra kontrollálva volt.

* $p < .05$

** $p < .01$

*** $p < .001$

A Reziliencia önmagában szignifikáns prediktor a harmadik modellben, ahol a varianciaanalízis eredménye $F(5,373)=63,917$ $p<0.001$, azonban, noha szignifikáns prediktor marad, magyarázóereje jelentősen lecsökken a többi változó modellbe helyezésével. A Sötét Hármasszintén szignifikáns előrejelzője a Depresszióknak a negyedik modell értelmében, ahol a varianciaanalízis eredménye $F(8,370)=44,091$ $p<0.001$, ám részleteire bontva jól látható, hogy ezt a Machiavellizmusnak köszönheti, sem a Pszichopátia, sem a Nárcizmus nem szignifikáns prediktor. A 10. táblázatban a Jól-lét (WHO5 kérdőívvel mérve) prediktorait keresve szintén azt tapasztaljuk, hogy az életkor és a nem (gender) nem jelentős. Ellenben az Észlelt Stressz mindkét alfaktora itt is jelentősen bejósolja a függő változót, a második modell varianciaanalízisének eredménye $F(4,374)=79,074$ $p<0.001$. A harmadik modellben hozzáadott

Reziliencia ($F(5,373)=68,609$ $p<0.001$) és a negyedik modellben megjelenő Sötét Hármas ($F(8,370)=43,0805$ $p<0.001$) a Depresszióal látotthoz hasonlóan itt sem maradnak jelentős prediktorok, mikor minden független változó a modellbe kerül.

5. Táblázat: Regresszió analízis a Jól-lét (WHO-5) prediktorainak meghatározására. Forrás: saját adatok.

	Jól-lét (WHO-5)			
	R ²	ΔR ²	B (SE)	β
Step 1	.01	.01		
Életkor			.05 (.04)	.07
Nem (gender)			-.43 (.45)	-.05
Step 2	.46***	.45***		
Perceived Distress (PSS-PD)			-.11 (.03)	-.18
Perceived Coping (PSS-PC)			.54 (.06)	.55
Step 3	.48***	.02***		
Reziliencia (CD-RISC)			.09 (.02)	.17
Step 4	.48***	.003		
Machiavellianizmus			-.03 (.02)	-.06
Pszichopátia			.03 (.03)	.05
Narcizmus			-.01 (.03)	-.02

Megjegyzés: az R^2 a regresszióanalízis R-négyzetelt hatásfokát mutatja, ez a többszörös determinációs együttható, a modell magyarázóereje. Minden regresszió nem változóra kontrollálva volt.

* $p < .05$

** $p < .01$

*** $p < .001$

A személyiségpszichológia egyik alapkoncepciója, hogy a reziliencia a személyiség alapvető megküzdő potenciálja a stresszel szemben, míg az észlelt stressz esetében a stressz mértékének észlelése nagyban függ a személyiségtől és a rezilienciától. A depresszió és a jól-lét a személyiség, a stressz és a stresszel való megküzdés függvényében változik, így ebben a

vizsgálatban azt tűztük ki célul, hogy e három említett prediktor változó magyarázóerejét vegyük górcső alá. A személyiséget a Sötét Hármas személyiség-konstellációval, a stresszt az Észlelt Stresszel, a megküzdést pedig a Rezilienciával mértük fel. Eredményeinkből egyértelműen látszik, hogy hipotéziseinknek megfelelően a stresszészlelés előre jelezi a depressziót és a jól-létet egyaránt. Mind az észlelt distressz (PSS-PD), mind az észlelt coping (PSS-PC) szignifikáns prediktorai a depresszióknak (BDI), valamint a jól-létnek (WHO5).

Ugyanakkor a reziliencia már nem bizonyul ilyen jelentős prediktornak. A jól-léttel pozitív, a depresszióval negatív kapcsolatban áll, de az észlelt stressz magyarázóereje mellett hatásfoka csekély. A Sötét Hármas változók a várakozásoknak megfelelően kevésbé jelentős prediktorok. A depresszió esetében mindössze a Machiavellizmus bizonyult szignifikáns prediktornak, ám a negyedik modellben jelentősen csökkent a magyarázóereje. A jól-lét esetében pedig a Sötét Hármas egyáltalán nem bizonyult szignifikáns prediktornak a negyedik modellben. Így tehát megállapítható, hogy noha a stresszészlelés és stresszkezelés nagyban meghatározó szerepet játszik a Sötét Hármas vonások esetében, a Sötét Hármas, minthogy nem független olyan más személyiségtényezőktől, mint amilyen a reziliencia, a stresszészlelés illetve a coping; nem lesz szignifikáns prediktora a depresszióknak és a jól-létnek.

5. ÖSSZEGZÉS

A kutatói kérdések és eredmények összefoglalása

Jelen doktori értekezésben arra vállalkoztunk, hogy megismerjük és megvizsgáljuk a Sötét Hármas: hasonlóságokat és különbségeket fedezzünk fel a Sötét Hármas tagok között személyiségükben, stressz-észlelésükben és stratégiai döntéseikben. Kérdésvetéseink arra irányultak, hogy megtudjuk milyen szerepet tölt be a Sötét Hármas az életmenet stratégia és a stresszészlelés kapcsolatában, előrejelzi-e a Sötét Hármas az életminőséget, valamint lehet-e a siker prediktora a Sötét Hármas?

A szakirodalmi háttér áttekintésével megismerhettük a Sötét Hármas konstruktumot. Láthattuk, hogy a mai napig vita tárgyát képezi, hogy beszélhetünk-e egyáltalán Sötét Hármasról, hiszen elméletek léteznek a konstellációból a narcizmust kizáró Sötét Diád (Egan, Chan és Shorter, 2014), valamint a negyedik elemként hétköznapi szadizmust hozzáadó Sötét Tetrád (Mededović és Petrovic, 2016; Buckles, Jones és Paulhus, 2013; Book és mtsai, 2016)

létjogosultságáról is. Vizsgálatainkból kiderült, hogy a Sötét Hármas személyiségvonások között egyéni különbségekre lehetünk, ugyanakkor a vonások közti hasonlóságok olyan szembetűnőek, hogy egyértelműen a triád, vagyis a Sötét Hármas elmélet létezését támasztják alá. Itt feltétlenül ki kell térnünk rá, hogy jelen dolgozat vizsgálatai között minden esetben a Sötét Hármas elméleti keretét használtuk, vagyis nem végeztünk vizsgálatokat diád vagy tetrád irányban. Más vizsgálati körülményeket alkalmazva, lehetőséget adva a tetrád elrendezésnek, vagyis a hétköznapi szadizmus kérdőívbe emelésének; meglehet, hogy eltérő eredmények születtek volna, noha ez korántsem bizonyos. Az elmélet alapos áttekintését követően dolgozatunk időtartamára a Sötét Hármas mellett köteleződünk el.

A kutatások gyakran alkalmaznak kérdőíveket vagy kutatási játékokat (például közjavak játék vagy ultimátumjáték), ezeknek rengeteg előnyük mellett azonban számos hátrányuk is van. Kérdőíves módszerekkel nem lehet egyértelmű következtetéseket levonni a stratégiai viselkedésről, a kutatási játékok pedig csak taktikát vizsgálnak és nem stratégiát. A kettő közti leglényegesebb különbség, hogy a taktika rövid távú, a stratégia pedig hosszú távú cél elérésére irányuló terv vagy tervek készlete (Pressley és Hilden, 2007), így nyilvánvaló, hogy egy akár egyórás játékmenet alkalmával is csak következtetni tudunk a stratégiára, de valójában taktikákkal találkozunk. A dolgozat során ezeket szem előtt tartván igyekeztünk kifejezetten a stratégiára, a stratégiai döntésekre fókuszálni.

Első vizsgálatunkban rögtön egy újfajta módszertannal dolgoztunk: valós interakciós helyzetet tanulmányoztunk egy egészen speciális mintán. Egy online szerepjátékot játszó közösség berkeiben kerestük a választ arra, hogy a Sötét Hármas stratégia alkalmazása az adott játékban vajon meghozza-e a sikert a játékosok számára, illetve összhangban van-e a játékosok és karaktereik Sötét Hármas értéke. 188 fős mintánkon végzett elemzések alapján kijelentettük, hogy szignifikáns eltérés mutatkozott a valós és a karakter értékek esetében. A vizsgálatban résztvevők magasabb nárcizmus és pszichopátia pontszámokat ítélték játékbeli karakterüknek, mint valódi önmaguknak, a Machiavellizmus esetében pedig pont fordítva. Értelmezésünk szerint a Machiavellista résztvevők tudatosan festettek magukról egy kevésbé Machiavellista képet, vagyis megpróbálták elfedni manipulatív és másokat kihasználó természetüket. Ebben sikerrel jártak, hiszen a magas Machiavellizmussal rendelkező játékosoknak több szövetségeseik volt a játékban, és magasabb Szinten voltak azokhoz a játékosokhoz képest, akiknek kevesebb szövetségese és alacsonyabb Machiavellizmus értéke volt. A szövetségesek száma volt tehát a közvetítő változó a siker felé vezető úton. A Sötét Hármas változók közül

egyedül a Machiavellizmus jósolta be a sikert, sem a nárcizmus, sem a pszichopátia nem volt szignifikáns prediktor.

Második vizsgálatunk arra az elképzelésre épült, hogy a kiszámíthatatlan és mostoha (zord, kemény) kora gyerekkori környezetnek milyen ismert negatív kihatása van a felnőttkorra. Számos vizsgálat megállapította már, hogy a korai negatív tapasztalatokkal - mint a gondviselés hiánya, a bántalmazás, az apa nélküli család vagy az alacsony családi jövedelem - összefüggésbe hozható a gyors életmenet stratégia kialakulása (például Belsky, 1997; Bereczkei és Csanaky, 1996; Bereczkei és Csanaky, 2001). Ugyanígy azt is alátámasztották már korábbi kutatások, hogy a korai stressz hatására az ember később érzékenyebben reagál a stresszre (Ellis és mtsai, 2009; Leitenberg, Gibson és Novy, 2004; Lovallo, 2013). Azonban az életmenet stratégia nem közvetlenül, hanem bizonyos személyiségvonásokon keresztül hat az észlelt stresszre, hanem a stresszt okozó tényezők kiértékelésén, felülvizsgálatán, és a velük való megküzdésen keresztül. Ezt viszont mind személyiségvonások közvetítik az életmenet és az észlelt stressz között. Minthogy a Sötét Hármas létrejötte úgyszintén összefüggésbe hozható a kiszámíthatatlan és kemény gyerekkori környezettel, valamint a gyors életmenettel (például Láng és Lénárd, 2015; Láng és Birkás, 2014; Jonason, Lyons és Bethel, 2014), ezt a személyiség-konstruktumot vizsgálatuk meg közvetítő változóként az életmenet és az észlelt stressz közti kapcsolatban.

Eredményeink bebizonyították, hogy a gyors életmenet stratégia pozitív kapcsolatban áll az észlelt distresszel és negatív kapcsolatban az észlelt megküzdéssel, vagyis a stresszorokkal való korai találkozás hatására érzékenyebbé válunk a későbbi stressz érzékelésére is és a megküzdési képességek észlelése nehezebbé válik. A szakirodalomban először bemutattuk azt is, hogy a Sötét Hármas vonások különbözőképp közvetítik és mediálják az élettörténet stratégia észlelt stresszre és megküzdésre gyakorolt hatását. Az észlelt distresszel a Machiavellizmus pozitív kapcsolatban állt, a nárcizmus pedig negatívban. Az észlelt megküzdési stratégiákkal kapcsolatban egyedül a nárcizmus pozitívan korreláló hatása volt szignifikáns. Vagyis másként reagálnak a stresszorokra a Sötét Hármas tagok: a Machiavellisták a stresszes helyzetet negatívabban szemlélik, a nárcisztikusok szemlélete kevésbé aggódó, mivel saját megküzdési stratégiáikat pozitívabbnak értékelik.

Harmadik vizsgálatunk során arra a kérdésre kerestük a választ, hogy a Sötét Hármas személyiségjegyek miként jelzik előre az életminőséget. Abból az alapkoncepcióból indultunk ki, hogy a reziliencia a személyiség stresszel szembeni ellenálló képessége, tehát egyfelől

megbízható prediktora kell, hogy legyen az életminőségnek – amit vizsgálatuk során a depresszióval és a jól-léttel mértünk fel. A korai életkörülmények szintén meghatározó szerepűek: a kiszámíthatatlan és kemény környezet ami a gyors életmenet stratégiának kedvez, hatással van a személyiségvonások fejlődésére is. A korábbi vizsgálatok alapján az is egyértelművé vált, hogy a gyors életmenet stratégia jelzi előre a magasabb fokú stresszt és az alacsonyabb fokú megküzdési képességet, a Sötét Hármas vonások indirekt hatásán keresztül. Vagyis a stressz (mind a distressz, mind a megküzdés) még ennél is jobb prediktora az életminőségnek. A stresszreakciót pedig a személyiségvonások formálják, így a Sötét Hármas is. A különböző személyiségű emberek különbözőképp reagálnak a stresszre, van, aki intenzívebb szorongás közepette éli át és van, aki könnyebben megbirkózik ugyanazzal a stresszhatással.

Eredményeink megmutatták, hogy a stresszészlelés előrejelzi a depressziót és a jól-létet, mind az észlelt distressz és az észlelt megküzdés szignifikáns prediktorai a vizsgált változóknak. A reziliencia a depresszióval értelem szerűen negatív, a jól-léttel pedig pozitív kapcsolatban állt, azonban sokkal csekélyebb magyarázóerővel bírt, mint az észlelt stressz. A Sötét Hármas pedig semmiféle számottevő, szignifikáns kapcsolatban nem állt az életminőséggel. Egyedül a Machiavellizmus lett szignifikáns de alacsony magyarázóerejű prediktora a depressziónak. A Sötét Hármas szerepe tehát nem mutatkozott jelentős prediktornak, de ez nem jelenti azt, hogy nem fontos az életminőség szempontjából. Sokkal inkább azt jelenti, hogy bár a stresszészlelésben meghatározó szerepet tölt be, mégsem független más személyiségtényezőktől, mint amilyen például az általunk is vizsgált reziliencia.

Megtudtuk tehát, hogy a Sötét Hármas vonások közül a Machiavellizmus jelezheti előre a sikert. Szintén a Machiavellizmus az egyetlen, ám alacsony magyarázóerejű prediktora a Sötét Hármas tagok közül a depressziónak. Bebizonyosodott, hogy az életminőségre hatással van a stressz és az erre adott stresszreakció, melynek egyéni különbségeit a személyiségvonások formálják. Világos képet kaptunk róla, hogy a korai negatív hatások során, a kiszámíthatatlanság és a kemény környezet a gyors életmenet stratégiánál is adaptív Sötét Hármas személyiségvonások kialakulásához vezet. Ezen túl a korai stressz érzékenyebbé teszi az embert a későbbi stresszre, szervezete és személyisége egyaránt alkalmazkodik és az adaptivitásra törekszik. A Sötét Hármas jegyek kialakulásában tehát nagy szerepe van a családi szocializációnak, a korai stresszoroknak, a kiszámíthatatlan és kemény környezetnek, ugyanakkor ezen személyiségvonások mégsem alakítják markánsan az életminőséget. Úgy

véljük, inkább személyközi taktikának tekinthetőek. Kutatói kérdéseink, melyeket a dolgozat elején feltettünk, megválaszolásra kerültek.

Felhasznált irodalom

- Ali, F. & Chamorro-Premuzic, T. (2010). Investigating theory of mind deficits in nonclinical psychopathy. *Personality and Individual Differences*, 49, 169-174.
- Bandi Szabolcs (2013). Narcissus átváltozása. Az önimádat kultúr- és pszichológiatörténete. In: Szamonek Vera (szerk.). *XI. Országos Interdiszciplináris Grastyán konferencia előadásai*. Pécs: Pécsi Tudományegyetem Grastyán Endre Szakkollégium
- Bech, P., Staehr-Johansen, K., Gudex, C. (1996): The WHO (Ten) Well-Being Index: validation in diabetes. *Psychotherapy and Psychosomatics*, 65: 183-190.
- Beck, A. T., & Beck, R. W. (1972). Shortened version of BDI. *Postgraduate Medicine*, 52, 81-85.
- Berezkei T., Csanaky A. (1996). Evolutionary pathway of child development : Lifestyles of adolescents and adults from father-absent families. *Human Nature*. 1996 Sep;7(3):257-80. doi: 10.1007/BF02733397.
- Berezkei, T. (2015). The manipulative skill: Cognitive devices and their neural correlates underlying Machiavellian's decision making. *Brain and Cognition*, 99, 24–31.
- Berezkei, T., Csanaky, A. (2001) Stressful family environment, mortality, and child socialisation: Life-history strategies among adolescents and adults from unfavourable social circumstances. *International Journal of Behavioral Development* 25: 501-508.
- Belsky, J. (1997). Attachment, mating, and parenting: An evolutionary interpretation. *Human Nature*, 8(4), 361-381.
- Birkás B., Gács B., Csathó Á. (2016). Keep calm and don't worry: Different Dark Triad traits predict distinct coping preferences. *Personality and Individual Differences*, 88 (2016) 134–138.
- Byrne, R. W., & Whiten, A. (1997). Machiavellian intelligence. *Machiavellian intelligence II: Extensions and evaluations*, pp. 1-23.
- Book, A., Visser, B. A., Blais, J., Hosker-Field, A., Methot-Jones, T., Gauthier, N. Y., Volk, A., Holdend, R. R., D'Agata, M. T. (2016). Unpacking more “evil”: What is at the core of the dark tetrad? *Personality and Individual Differences* 90 (2016) 269–272.
- Brumbach, B. H., Figueredo, A. J., & Ellis, B. J. (2009). Effects of harsh and unpredictable environments in adolescence on development of life history strategies: A longitudinal test of an evolutionary model. *Human Nature*, 20, 25–51.
- Buckels, E., Jones, D., & Paulhus, D. (2013). Behavioural confirmation of everyday sadism. *Psychological Science*, 24, 2201–2209. <http://dx.doi.org/10.1177/0956797613490749>.
- Buss, D. M. (2009). How can evolutionary psychology successfully explain personality and individual differences?. *Perspectives on Psychological Science*, 4(4), 359-366.
- Christie, R., & Geis, F. (1970). *Studies in Machiavellianism*. New York: Academic Press.
- Cleckley, Hervey (1982). *The Mask of Sanity. Revised Edition*. Mosby Medical Library. ISBN 0-452-25341-1.
- Connor, K. M., Davidson, J. R. T. (2003): Development of a new resilience scale: the Connor-Davidson Resilience

- Scale (CDRISC): *Depression and Anxiety*, 18(2), 76–827
- Cosmides, L. & Tooby, J. (1992). **Cognitive adaptations for social exchange**. In J. Barkow, L. Cosmides, & J. Tooby (Eds.), *The adapted mind: Evolutionary psychology and the generation of culture*. New York: Oxford University Press. Letölthető: <http://www.cep.ucsb.edu/papers/Cogadapt.pdf>. Utoljára csatlakozva: 2017.12.11.
- Cohen, S., Kamarck, T., Mermelstein R. (1983). A Global Measure of Perceived Stress. *Journal of Health and Social Behavior*, Vol. 24, No. 4 pp. 385-396.
- Deluga, R. J. (2001) American presidential Machiavellianism: Implications for charismatic leadership and rated performance. *Leadership Quarterly*, 12, 339-363.
- Egan, V., Chan, S., & Shorter, G. W. (2014) The Dark Triad, happiness, and subjective well-being. *Personality and Individual Differences*, 67, 17-22.
- Ellis, B. J., Figueredo, A. J., Brumbach, B. H., & Schlomer, G. L. (2009). Mechanisms of environmental risk: The impact of harsh versus unpredictable environments on the evolution and development of life history strategies. *Human Nature*, 20, 204–268.
- Figueredo, A.J., Vasquez, G., Brumbach, B.H., Schneider, S.M.R., Sefcek, J.A., Tal, I.R., Hill, D., Wenner, C.J., & Jacobs, W.J. (2006). Consilience and life history theory: From genes to brain to reproductive strategy. *Developmental Review*, 26, 243-275.
- Figueredo, A. J. (2007). *The Arizona Life History Battery*. Unpublished manuscript, University of Arizona
- Figueredo, A. J., Gladden, P. R., & Beck, C. J. (2011). Intimate partner violence and life history strategy. *The Oxford handbook of sexual conflict in humans*.pp.72-99.
- Freud, Sigmund. 1905. Three Essays on the Theory of Sexuality. Fordította James Strachney. *Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud*. London: Hogarth Press.
- Freud, Sigmund. 1914. On Narcissism: An Introduction. Fordította James Strachney. *Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud*. London: Hogarth Press. Letöltve: <http://www.sigmundfreud.net/on-narcissism-pdf-ebook.jsp> Utoljára felkeresve: 2017.01.02.
- Gladden, P. R., Figueredo, A. J., & Jacobs, W. J. (2009). Life history strategy, psychopathic attitudes, personality, and general intelligence. *Personality and Individual Differences*, 46, 270–275.
- Hare, R. D., Harpur, T. J., Hakistan, A. R., Forth, A. E., Hart, S. D., Newman, J. P. (1990): The Revised Psychopathy Checklist: Reliability and factor structure. *A Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 2, 3. 338–341
- Havelock (1927). *Studies In The Psychology Of Sex*. Vol. 1-6., Third Edition, Revised And Enlarged. Philadelphia, F.A. Davis Co.. Letöltve: <http://www.gutenberg.org/> Utoljára felkeresve: 2016.12.30.
- Járai R., Vajda D., Hargitai R., Nagy L., Csókási K., Kiss E. Cs. (2015). Connor–Davidson Reziliencia Kérdőív 10 Itemes Változatának Jellemzői. *Alkalmazott Pszichológia* 2015, 15(1):129–136
- Jonason, P. K., Li, N. P., & Czarna, A. Z. (2013). Quick and dirty: Some psychosocial costs associated with the Dark Triad in three countries. *Evolutionary Psychology*, 11(1), 147470491301100116.
- Jonason, P. K., & Tost, J. (2010). I just cannot control myself: The Dark Triad and self-control. *Personality and Individual Differences*, 49, 611-615.
- Jonason, P. K., & Webster, G. D. (2012). A protean approach to social influence: Dark Triad personalities and social influence tactics. *Personality and Individual Differences*, 52, 521-526.

- Jonason, P.K., Slomski, S., & Partyka, J. (2012). The Dark Triad at work: How toxic employees get their way. *Personality and Individual Differences*, 52, 449-453.
- Jonason, P. K., Lyons, M., & Bethell, E. (2014). The making of Darth Vader: Parent-child care and the Dark Triad. *Personality and Individual Differences*, 67, 30-34.
- Jones, D.N. & Paulhus, D.L. (2014). Introducing the short Dark Triad (SD3): a brief measure of dark personality traits. *Assessment*, 21, 28-41.
- Jones, D. N., & Paulhus, D. L. (2011). The role of impulsivity in the dark triad of personality. *Personality And Individual Differences*, 51(5), 679-682.
- Jones , D. N. & Paulhus, D. L. (2009). Machiavellianism. In Leary, M. R. & Hoyle, R. H. (eds.). *Individual Differences in Social Behavior*. New York: Guilford, pp. 93-108.
- Judge, T. A., LePine, J. A., Rich, B. L. (2006). Loving Yourself Abundantly: Relationship of the Narcissistic Personality to Self- and Other Perceptions of Workplace Deviance, Leadership, and Task and Contextual Performance. *Journal of Applied Psychology* 2006 Vol. 91, No. 4, 762–776.
- Karpman, B. (1948): The myth of the psychopathic personality. *American Journal of Psychiatry*, 104. 523–534.
- Kaplan, H. & Gangestad, S. (2005) Life history theory and evolutionary psychology. In: Buss, D.M. (ed.). *The Handbook of Evolutionary Psychology*. (pp 68–95.) John Wiley and Sons.
- Körmendi A., Szklénárík, P. (2013). A Pszichopátia elméletei. *Alkalmazott Pszichológia*, 2013, 13(3):29–55.
- Kohut, H. (1966). Forms and transformations of narcissism. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 14:243-272.
- Kopp, M. (2007). Beck Depresszió Kérdőív. In: Perczel Forintos, D., Ajtay, Gy., Kiss, Zs. (szerk.): *Kérdőívek, becszlőkálák a klinikai pszichológiában*. Semmelweis Kiadó, Budapest, 44-45.
- Kernberg, O.F. (1975). *Borderline conditions and pathological narcissism*. New York: Aronson.
- Lang, A., & Birkas, B. (2014). Machiavellianism and perceived family functioning in adolescence. *Personality and Individual Differences*, 63, 69-74.
- Lang, A., & Lenard, K. (2015): The relation between memories of childhood psychological maltreatment and Machiavellianism. *Personality and Individual Differences*, 77, 81- 85.
- Leitenberg H, Gibson LE, Novy PL. (2004). Individual differences among undergraduate women in methods of coping with stressful events: The impact of cumulative childhood stressors and abuse. *Child Abuse & Neglect*. 2004;28:181–192.
- Lovallo, W. R. (2013). Early life adversity reduces stress reactivity and enhances impulsive behavior: Implications for health behaviors. *International journal of psychophysiology*, 90(1), 8-16.
- McHoskey, J. (1995). Narcissism and Machiavellianism. *Psychol Rep*. 1995 Dec;77(3 Pt 1):755-9.
- McHoskey, J. W., Worzel, W., & Szyarto, C. (1998). Machiavellianism and psychopathy. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74(1), 192-210. <http://dx.doi.org/10.1037/0022-3514.74.1.192>
- McCord W., McCord J. (1964). *The psychopath: An essay on the criminal mind*. Princeton, NJ: Van Nostrand.
- MacArthur R., Wilson, E. O. (1967). *The Theory of Island Biogeography*. Princeton, N.J.: Princeton University Press. pp. 203.
- McDonald, M., Donellan, M. B. & Navarrete, C. D. (2012) A life history approach to understanding in the Dark Triad. *Personality and Individual Difference*, 52, 601-605
- Mededović, J., Petrovic, B. (2016). The Dark Tetrad - Structural Properties and Location in the Personality Space.

- Nettle, D. (2006). The evolution of personality variation in humans and other animals. *American Psychologist*, 61(6), 622.
- Paál T. (2008). Elmeteoría, játékelmélet, machiavellizmus: a kapcsolódási pontok. In: Erős, F. (Ed.) *Megismerés, reprezentáció, értelmezés – 10 éves a PTE Pszichológiai Doktori Iskolája*, 134-171, Pécs.
- Paál, T. (2011): *Machiavelliánus döntéshozó stratégiák a szociális kapcsolatokban. A manipulatív viselkedés evolúciós perspektívája*. Doktori (PhD) értekezés. Letöltve: http://pszichologia.pte.hu/files/tiny_mce/D-2011-Paal%20Tunde.pdf Utoljára csatlakozva: 2017.12.20.
- Paál, T. (2014). A sötét Hármas - A narcizmus, a machiavellizmus és a pszichopátia evolúciós gyökerei. In: Gyuris, P., Meskó, N., Tisljár, R. (szerk.) *Az evolúció árnyoldala - A lelki betegségek és az alternatív szexualitás darwini elemzése*. Budapest: Akadémiai Kiadó. pp.136-161.
- Paulhus, D. L., & John, O. P. (1998). Egoistic and moralistic bias in self-perception: The interplay of self-deceptive styles with basic traits and motives. *Journal of Personality*, 66, 1025–1060.
- Paulhus, D. L., & Williams, K. M. (2002). The dark triad of personality: Narcissism, Machiavellianism, and psychopathy. *Journal of Research in Personality*, 36, 556-563.
- Porter S. (1996). Without conscience or without active conscience? The etiology of psychopathy revisited. *Aggression and Violent Behavior*. 1996;1:179–189.
- Pressley, M., Hilden, K. (2007). Cognitive Strategies. In: Damon, W., Lerner, R. M. (eds.) *Handbook of Child Psychology*. Vol. II:3:12. Eliot-Pearson Department of Child Development, Tufts University, Medford, Massachusetts.
- Richardson, E. N., & Boag, S. (2016). Offensive defenses: The mind beneath the mask of the dark triad traits. *Personality and Individual Differences*, 92, 148-152.
- Skeem J. L., Cooke D. J. (2010b). One measure does not a construct make: Directions toward reinvigorating psychopathy research—Reply to Hare and Neumann (2010). *Psychological Assessment*, 22, 455–459. doi:10.1037/a0014862
- Skeem, J. L.; Polaschek, D. L. L.; Patrick, C. J.; Lilienfeld, S. O. (2011). "Psychopathic Personality: Bridging the Gap Between Scientific Evidence and Public Policy". *Psychological Science in the Public Interest*. 12 (3): 95–162. doi:10.1177/1529100611426706
- Susánszky É., Konkolý Thege B., Stauder A., Kopp M. (2006). A Who Jól-Lét Kérdőív Rövidített (Wbi-5) Magyar Változatának Validálása A Hungarostudy 2002 Országos Lakossági Egészségfelmérés Alapján. *Mentálhigiéné És Pszichoszomatika* 7 (2006) 3, 247255.
- Wink, P. (1991). Two faces of narcissism. *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol 61(4), Oct 1991, 590-597.

A szerző saját, megjelent publikációi:

- Birkás B., Pátkai G., Csathó Á. (2018). The Mediating Role of the Dark Triad Between Life History Strategy and Perceived Stress Factors. *Psychological Reports*. 003329411881809. 10.1177/0033294118818095.

Pátkai G., Bereczkei T. (2017). Real and character self in a virtual environment: personality traits of World of Warcraft players. *International Journal Of Scientific And Research Publication* 7:(4) pp. 165-168.

Pátkai G. (2016). Evolúció a pszichológiában. In: Gyuris Petra, Meskó Norbert (szerk.) *Evolúciós pszichológia mesterfokon*. Pécs: Pro Pannonia Kiadó, 2016. pp. 37-55.
ISBN:978-615-5553-15-8.

Pátkai G., Bereczkei T. (2016). Machiavellianism and its relationship with Theory of Mind, Emotional intelligence and Emotion recognition. *International Journal Of Scientific And Research Publication* 6:(9) pp. 245-250.

Pátkai G. (2013). Az elmeolvasó képességek átjárhatósága.: Implicit és explicit tudatelméleti modulok a felnőtt népesség körében. In: Böhm Gábor, Fedeles Tamás (szerk.) *Szemelvények: a PTE BTK 2011-es Országos Tudományos Diákköri Konferencián díjazott hallgatóinak pályaműveiből*. Pécs: Pécsi Tudományegyetem BTK, 2013. pp. 27-47. ISBN:9789636425227.

Pátkai G. (2013). Az explicit és az implicit elmeolvasó képesség és ezek összefüggései a machiavellizmussal és az érzelmi intelligenciával. In: dr Kun Györgyi (szerk.) *Tudomány - felsőfokon 2013/2: 14 kiváló szakdolgozat*. Budapest: Új Tudós Kiadó, 2013. Paper 4.